

Jan van Riebeeck se Joernaal

Maand-vir-maand weergawe

Inhoud – September 1652

Voorraad van kos is nogsteeds 'n probleem, maar 2 400 harders is in een dag gevang om die manne se ete-porsies per maaltyd bietjie groter te maak. Ongehoorsaamheid deur die manne veroorsaak baie probleme en Van Riebeeck vind dat die dik spek en velle van robbe gebruik kan word om mee handel te dryf. Lees hiervan en meer in hierdie maandelikse weergawe van Jan van Riebeeck se Joernaal wat presies 370 jaar gelede geskryf is. Baie welkom aan al ons nuwe intekenare. Onthou om 'n kopie te stuur aan jou vriende. Indien jy die Engelse weergawe verkies, versoek jou kopie [hier](#).

Alles van die beste,
Rian Maartens (Uitvoerende Redakteur)

Hierdie maandelikse nuusbrief is 'n uittreksel uit:

DAGHREGISTER, gehouden bij den oppercoopman(a) Jan Anthonisz. van Riebeeck, vertrocken per de schepen *Drommedaris*, *Reijger* ende *Goede Hoope(b)* voor opperhooft naer Cabo de boã Esperance, in dienst van de Generale Vereenighde Nederlantsche G'octroyeerde Oostindische Comp. uijt Texel, van de Camer Amsterdam(c).

Wie was Jan van Riebeeck en wat is the bron? Sien gedetailleerde inleiding [hier](#)

1 – 30 September 1652

September anno 1652*

*65v

1. opdaag, te voorskyn kom.
2. immers, wel.
3. staan en groei; gebruikelike konstruksie in Afrikaans.
4. *ten ware dat*, as dit nie was dat...Maar Van Riebeeck voel blykbaar nie meer die negatief baie sterk nie, anders sou hy nie aangegaan het met *geen slooth* nie maar met *een slooth*.
5. ka-dykie, (kaai)wallekje.
6. Die Nederlandse geslagte was in die 17de eeu, en seker by Van Riebeeck, baie onvas. Afwykinge van die moderne gebruik is volop in die *Daghregister*, bv. *de feest*, *de middel*, *de naas het strandt*, *de naas het crael*, *het oorlogh*, ens. Vgl. Bosman: *Afrikaans en Maleis-Portugees*, bls. 96.

Adij, primo do., even onstuijmigh, nat weder met seer harde ende sware valbuijen⁷, waerdoor 't jacht dese dagen wederom op swaer prijkkel heeft gelegen.
Zen do., weer ende wint als vooren.

7. valwinde.

Opsomming:

- Eerste groen ertjies versamel
- Joost van der Laeck beledig die Kommandeur
- Van Riebeeck besoek Robben Eiland
- Datums uitgerkerf op bome
- Ontdekking van bewerkbare grond en goeie weivelde
- Verlating van vier manne
- Skaarste aan lewensmiddele
- Ontevredenheid onder die manne

3 *do.*, wat bedaert, maer echter noch al coudt, windrigh weder uijtten Z.Oosten; ende sijn al weder eenighe luijden sieck te coij geraeckt.

4 *do.*, schoon, helder sonneschijn-weder met stilte. Hebben d' eerste peulen sonder schellen beginnen te plucken, ende al redelijck geele wortelen omtrent een pinck dick gegeten, die wij een weijnigh tot preuve op ons eerste aencomen gesaijt hebben, staende degeene die dese ende verleden maent in d' aerde sijn gebracht mede heel fraij, als oock de rapen, cool, taruw, garst ende grauw erten.

Op dato heeft hem den corporael van de soldaten, Joost van der Laeck, droncken sijnde, vrij stoutelijck verlopen met groote ende vuijle woorden te voeren, ende sigh t' opposeeren tegen den Oppercoopman Riebeeck, waerover vooreerst in apprehentie¹ is gestelt^(a).

5 *ende* 6 *do.*, schoon warm weder als voren. Waren veele walvissen in de baij. Ende hebben wederom wat wortelen, rapen, boonen ende cropslae gesaeyt, die hier soo schoone croppen set oft in 't vaderlant was, maer de boonen schijnen heel verdorven te sijn. Edoch nemen echter preuve off se sullen willen opcomen. Den andivij² wast mede soo fraij dat een lust is om aen te sien; item oock de roomse ofte groote boonen³, die met de warmte vrij beginnen te verquicken⁴. Turcxse boonen hebben al eenige gesaeyt, maer door den harden regen altemalen bedurven, daer met de aencomende warmte wat nader preuve van sullen nemen.

* 7 *do.*, nat, vooghtigh weer ende N.Westelijcke wint. Is voors.⁵ Van der Laeck over geperpetreerde insolentien⁶, etc., van sijne actuele bedieninghe gesuspendeert⁷, als breeder bij de notulen ende diffinitive sententie, onder dato deses gevelt. *66

8 *do.*, weer ende wint als voren, tot tegen den avont; doen wiert het fraij, warm, stil weer. Item den

9 *ende* 10 *do.*, wesende veele walvissen in de baij.

Op dato hebben 't jacht nae 't Robben-Eijlandt gesonden omme de gelegentheijt, etc., aldaer eens te gaen ondersoecken, ende alsoo de wint op den middagh Westelijck liep ende vrij wat leelijck begond uijt te sien, moste tegen den avont onvolbrachter reijse wederom ter rheeде comen, gaende des anderdaeghs, den

11 *do.*, wat beter weer ende de wint Z.Westelijck wesende, wederom onder seijl nae voors. eijlandt, daer des avonts op....⁸ vadem santgront omtrent een halff myltjen van 't landt voor een fraije sanbaij⁹ tusschen 't vaste landt wel ten ancker quam^(b).

Heden hebben wederom een acker met beedt, ende 1 *do.* met beedtwortelen¹⁰,

1. hegtenis.

2. andyvie. Ongediftongeerde *i*, soos in ouer Afrikaans.

3. boerboontjies, *Faba vulgaris*, volgens WNT onder *boon*.

4. op te lewe.

5. *voorschreven*, bogemelde.

6. *geperpetreerde insolentien*, begane onbeskofthede.

7. *van sijne actuele bedieninghe gesuspendeert*, uit sy teenswoordige amp geskors.

8. Oningevul; aanduiding dat ons met 'n kopie te doen het; in NZAT weggelaat.

9. Sic. *Sandbaai*.

10. geelbeet of mangelwortel.

gesajjt, die hier fraij voortcompt, soo wij bemercken aen degeene welcke voor dato gesajjt hebben.

12 *do.*, warm, stil weer.

13 *do.*, idem, ende comt 't jacht wederom ter rheed van 't Robben-Eijlandt mede brengende omtrent hondert swarte vogels (duijckers¹ genaemt, van goeden smaeck), item weijnigh peguijns², nevens omtrent 3000 stucx eijeren die wij altemaelen aen 't volck omdeelden, om hun eenighsints wat te dienen tot verversingh offte vernieuwingh³, comende niet qualijck te passe, alsoo de stockvis op is, ende nu al eenige malen met de zeegen weijnigh opgedaen hebben. Den Schipper van gemelte⁺ jacht, Sijmon Turver, bracht oock mede een levendighe jonge zeerop, ende ^{*66v} rapporteerden dat deselve daer maer tamelijck abundant⁴ waren, ende geen speck op 't lijff hadden om traen aff te branden; item oock datter geen versch water te become was, maer peguijns ende swarte duijckers in abundantie. Edoch, alhoewel aen de medegebrachte jonge zeerob scheen, dat wegen 't speck⁵ desselffs rapport daermee accordeerden, soo heeft den Oppercoopman Ribeeck, considerende de menichte traen die jaerlijx uijt Moscovien^{6(c)} van de robben gehaelt wort, het daer niet bij willen laten, maer geresolveert morgen in persoon met 't jacht derwarts te gaen omme selfs alle gelegentheden van 't een ende 't ander te gaen ondersoecken. Weshalven ten dien eijnde

op 14 *do.*, een fraije Z.Westelijcke wint sijnde, per voors. jacht van hier nae *do.* eijlant is onder seijl gegaen, mede nemende beijde de sloepen met partije balijs⁷ ende tobben⁸ om eijeren, peguijns, ende ander gevogelte voor 't volck mede te brengen om te eeten, alsoo de gort ende erten mede al smal⁹ begint te worden, ende die van Saldania noch met geen beesten verschijnen.

Snademiddaghs onder 't Robben-Eijlant op....¹⁰ vadem santgront ten ancker comende, gingen nae lant ende vonden al de eijeren op de Noordthoeck door de meeuwen (dewijle de duijckers van hunne nesten de vorigen <sic> daghen door 't jachts volcq waren verjaeght) weghgenomen ende opgegeten; waeromme na de Zuijthoeck gingen, daer wij 't vol eijeren vonden, maer alsoo <'t> laet op den avont wierdt, namen maer 5 à 600, nevens 25 vogels, mede na boort, latende 6 man aen lant om den

1. Vgl. Scholtz: *Uit die Geskiedenis van die Naamgewing*, ens., bls. 11.

2. Vgl. Scholtz, aangehaalde werk, bls. 5, noot. In ander tale, wat die naam ook, regstreeks of onregstreeks, aan Portugees ontleen het, begin die woord met *pin-* of *pen-*, soos Eng. *penguin*, Ndl., Du. *pinguin*, Fr. *pingouin*. Die vorm sonder *n* is dus opvallend. Die Afr. *pikkewyn* moet van 'n vorm sonder *n* kom. Elders in die *Daghregister*, bv. fol. 88v. (Bylae I), gebruik Van Riebeeck ook die vorm sonder *n*. Ons moet aanneem dat dit 'n uitspraak *pighwyn* of *pighwien* (*gh* soos *g* in Eng. *go*) voorstel. Vgl. nog o.d. 13/7/1658.

3. nuwe soort kos, afwisseling. Vgl. *veroudert* o.d. 6/4/1652.

4. *maer tamelijck abundant*, nie alte volop nie. Van Riebeeck self bevind dit anders. Kyk o.d. 15/9/1652.

5. *wegen 't speck*, wat die spek betref.

6. vorstendom Moskou, hier allig Rusland.

7. As skeepsterm gewoonlik: middeldeer gesaagde vate.

8. vaatjies, dikwels met ore.

9. min.

10. Oningevul; in NZAT uitgelaat.

* 15 *do.*, smorgens vroegh (de wint vrij hard Z.Oostelijck waijende) ten eersten de rest van de eijeren op te halen. Maer sooals¹ deselve ten dien eijnde daer wederom quaemen, vonden al de nesten als vooren van de meeuwen ledigh gemaectt, gelijk ons selffs², mede aen landt coomende, oock bleecq; sulcx dat wij, niet anders cunnende krijgen, omtrent 600 stux peguijns nae onse vaertuijgen dreven, die haer lieten voortdrijven oft schapen waren.

*67

Ondertusschen liet den E. van Riebeeck 6 robben doot slaen ende villen, die daer in groote abundantie vonden, met wel vrij dick speck op 't lijff ende schoone dicke vellen, sulcx datter niet alleen traen, maer oock goede vellen van te comen staedt, apparent tot goet proffijt³ van d' E. Compagnie. Gaende wijders 't eijlant rontsom ende overal dwers over ende weder cruijssende, bevondt het te wesen op veele plaetsen vrij santachtigh met bossjens, oock op sommige plaetse redelijck bewassen met gras, ende alderhande fraije, welrieckende cruijden ende bloemen; item, aen verscheijden oorden eenighe straeltjens verschwater uijt de gront na 't strant ende over de clippen in zee affleckende, wel soo veel dat men daer geen dorst behoeft te lijden, ende als men putten begond te graven, soude apparent wel meer quantiteijt gevonden worden.

't Woeij desen dach soo hardt uijtten Z.Oosten, dat hem⁴ gemelten Riebeeck des avonts niet vertrouwde met de sloep nae boort te varen, maer sondt de schipper met eenigh volck nae sijn jacht, alsoo maer 3 man aen boort waren, blijvende selffs in persoon, nevens 15 à 16 man, snachts aen lant ende

* *den 16 do.*, 't weer bedaert sijnde, is met alle peguijns nae boort gevaren ende onder zeijl gegaen, comende tegen den avondt wederom aen landt in 't fort de *Goede Hoop*, alwaer het den voorleeden nacht soo hard uijtten Z.Oosten had gewaeijt als 't oijt te vooren gedaen heeft; waeraen te bespeuren is dat het gemeenlijck in zee ofte een mijl à 2 buijten de wal noch al moij weer is alsset hier al heel hardt waijt.

*67v

17 *do.*, smorgens heel fraij, stil weder, maer op den middach begondt schielijck seer hardt te waijen ende regenen uijtten Z.Westen ende tegen den avont wederom stil.

18 *do.*, wint ut supra, S.Westelijck ende buijachtigh, doch niet hardt.

Op dato is den Oppercoopman Riebeeck met den timmerman eens te landewaert in achter den Taeffelberch heen gegaen omme te ondersoecken offer oock naebij eenige meer bosschagie als voor desen gevonden, mochte wesen, alsoo het timmerhout uijt 't Vaderlandt becomen veele verbroijt⁵ is ende oock wat licht valt om

1. toe.

2. d.w.s. Van Riebeeck self.

3. Van Riebeeck die optimis, anders as Skipper Turver!

4. sig.

5. Blykbaar dieselfde woord as *verbro(e)ijt* o.d. 24/9/1652, 24/3/1654, 11/9/1655. Lees *verbroeyt*. Die betekenis is nie duidelik nie, maar moet so iets wees as: deur broei kromgetrek, deur verkeerde behandeling onbruikbaar gemaak. Afleiding van *broeden*, *broeien*: WNT III, 1422. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, p. 293. Die lesing in NZAT: *verbruikt*, sal wel 'n gissing wees.

vaste wooninghen, etc., van te maecken vermits de harde valwinden uijt het geberchte, waardoor somtijts schijnt alles te sullen onder de voet waijen watter is, gelijk wij reede aen de gemaecte wooninghen van het lichte hout vernemen, dervende¹ onse swaerste huijsinghe sonder stutten niet laten alleen staen. Des als geseijt nae swaerder hout is uijt gaen sien, comende omtrent 1½ mijl van 't fort achter in 't hangen² ende sommige cloven van den Taeffelbergh, bevonde daer seer schoone bosschagies, in dewelcke met duijsende³ fraije dicke, ende vrij langhe,⁺ rechte boomen vonden een soorte bijnae als boecken- ende essenhout, maer⁺⁶⁸ vrij swaer ende wat moeilijk om te halen, edoch echter bij nooth te krijgen, brengende 2 fraije stucken omtrent 2 voet in 't rondt dick mede omme pennen van te maecken, daer men de schilderhuijsen⁴ op setten soude.

Omtrent ¼ uijr verder ende wat hoger tegen voorhaelde geberchte vonden noch bij honderden sodanige, jae veel grooter, bosschagies soo vol van schoone, groote, lange ende rechtop wassende boomen, dat men der heele masten van scheepen, bij duijsende⁵, edoch met moeiljke, uijt soude cunnen halen, behalven de bosschagies vóór desen omtrent 2 mijlen verder gevonden. In voorgemelte bosschagie vonden op eenighe boomen datums geteijckent van den jaren 1604, 1620 ende 1622, sulcx dat alsdoen 'tselfe al gevonden is geweest. Edoch bij wien, coste niet vernemen^(d).

Alle 't welcken ons dapper doet verwonderen dat veele ervaren Oost-Indischvaerders doorgaens gesustineert hebben hier geen hout te becomen soude wesen, daer nochtans behalven de groote bossen, meenichte bosschagies dicht bij de waterplaets, ofte fort, van corte, cromme boomen sijn, seer bequaem tot branthout, coolen maecken soo schoon als de beste boscoolen in 't vaderlant, maer moet omtrent ¼ uijr in 't hangen van den Taeffelbergh gehaelt worden, dat een cleijn principael⁶ is voor die der om benodight sijn.

In dit opsoecken van voorhaelde bosschagies hebben oock bevonden op verscheijden plaetsen de schoonste ende vetste bou- ende weijlanden van de werelt, seer wijt, breedt ende vlacq leggende met fraije ende veele, jae ontelbare, verssche⁺ revieren doorstrengelt, waarvan de grootste^(e) omtrent halff soo wijt als den^{+68v} Amstel^{7(f)}, in de Soute-Revier, heel diep sijnde, affloopt; ende indien de Soute-Revier mede soo diep ware, wasser bequaemelijck met roijvaertuijgen⁸ in te varen, maer door de meenichte santplaten ende clippen in de Soute-Revier leggende, is 't qualijck soo verre op te comen als⁹ bij hoogh springh¹⁰ met een plat schouwetjen¹¹, sijnde jammer

1. durvende.

2. Vgl. noot 12 o.d. 28/4/1652.

3. *met duijsende*, teenswoordig: by duisende; vgl. volgende alinea.

4. waghuisies (vir die skildwagte).

5. *bij duijsende*, vgl. noot 3 hier vóór.

6. *een cleijn principael*, 'n kleinigheid; vgl. WNT, s.v. *principaal*.

7. Blykbaar die Amstel in Holland. Hierdie 'verssche revier' is blykbaar dieselfde 'verse riviere, bij ons den name gegeven van den Amstel' (21/2/1657) maar later genoem die Liesbeek, klaarblyklik weens die 'lies' wat langs die rivier gegroei het (24/7/1658). Van Riebeeck sal die *Liesbosch* in die buurt van Culemborg geken het. 'Heel diep sijnde' slaan op hierdie rivier, nie op die 'Soute-Revier' nie.

8. roeibootjies.

9. behalwe.

10. springvloed.

11. platboomskuitjie.

dat het lant daer omtrent bij manquement van volck niet mach^{1.} bebout worden, waeraen Chinesen oft andere vrije luijden fraij cunnen te werck comen ende de cost krijgen^(g).

Herten, hinden, reetjens, elanden, hasen ende ander wilt vernemen nu ende alle daghen in groote meenighte maer is soo schuw, dat met honden noch roers ongenakelijck^{2.} sijn, insgelijcks gansen, eenden, patrijsen, snippen ende veelderleij ander groot ende cleijn gevogelte welcke hier seer overvloedigh sijn, maer door hunne wiltheijt mede niet te becomen. Edoch als men gereetschappen ende luijden van kennisse hadden om vogelcoijen, etc., te maecken, souden misschien wel te krijgen wesen, alsoo de veele versse revieren achter den Taeffelbergh <daer>toe op verscheijden plaetsen bequaem syn.

19, 20, 21 *do.*, redelijck goet, maer noch al coudt, guijs weder ende westelijcke wint.

Op dato sijn 2 personen over vechterije gestraft^(h).

Sondagh, 22 do., Amsterdammer Kermis^{3.}, guijs, windrigh weder uijtten N.Westen. Insgelijcks den

23 *do.*, ende is op dato een adelborst, genaempt Bartholomeus Claesz., van 't water overleden, ende leggen noch al eenige soo aen coortsen als loop, sieck te coije.

* 24 *do.*, weer ende wint ut supra. Hebben geresolveert 't jacht de *Goede Hoop* voor 't leeghleggen^{4.} (alsoo hier weijnigh dienst doet) te senden na de baijen van *69 St. Helena ende Saldanha, mitsgaders d' eijlanden daeromtrent gelegen, tot ontdeckinge van de custen, etc., ende principalijck wat aldaer in handel off andersints tot proffijt voor de E. Comp. mochte te doen vallen, als breeder bij resolutie op dato met den Raedt daerover genomen⁽ⁱ⁾.

Hebben oock vandage wat volck in 't bos gesonden om latten te halen, daer men de corps-du-guarden^{5.} mede sal decken, sijnde ons plancken ende andere houtwercken veele verbrijt^{6.} ende door 't cruijen^{7.}, etc., onbequaem, mitsgaders aen 't packhuijs al meest geconsumeert.

25 *do.*, smorgens mistigh, stil weder sijnde, vernamen den verleden nacht 4 man weghgelopen waren, namentlijck Jan Blanx van Mechelen, bosschietter op 't jacht, mitsgaders Willem Huijtjens van Maestricht, bootsgesel, Gerrit Dircksz. van Eltsen van Maestricht ende Jan Jansz. van Leijden, soldaten hier aen lant bescheijden, niet wetende werwaerts heen sijn, offte in den sinne hebben. Waerover den E. van Riebeeck den schipper liet aen lant comen, omme wat nader met den Raedt op

1. kan.

2. Na *noch* sou mens verwag *genakelijck* (i.p.v. *ongenakelijck*), by te kom, 'te becomen'.

3. WNT VII, 2373: 'Dewijl de kermissen op bepaalde, geregelde tijden plaats hebben, kunnen zij dus als middel tot tijdsbepaling dienen'. Blykbaar is, of was, 22 September dus die datum vir Amsterdam Vgl. o.d. 3 Oktober 1658, waar iedereen bezig is om sy tuin vol groente te plant 'tegen de compste van de vaderlantse kermis'.

4. *voor 't leeghleggen*, in plaas van leeg te lê; vgl. *empassant voor 't leegh-gaen* (13/8/1652).

5. waghuisse.

6. Vgl. noot 5 o.d. 18/9/1652 (bls. 58).

7. heen en weer skuiwe?

die saecken te letten, ende van 't een ende 't ander, mogelijk sijnde, informatie te becomen. Eenige personen dan daerover roepende¹, is soo veele g'openbaert, dat eenen Pieter Jansz. Brackenier, bosschietier hier aen lant bescheijden, desen morgen geseijt had: 'het ancker is wegh, de cabel sal wel haest volgen; sijn sijlieden nu wegh, daer sullen wel haest noch meer deurgaen'. Item, desen morgen in de tenten gepraet wordende van degeene welcke weghgelopen waren, hadde oock geseijt: 'ick woude² wel dat ick er bij was', volgens attestatien ter requisitie van den gerechte daer over beleijt³. Over alle 't welcke gemelte Brackenier, geroepen⁴ *69v sijnde, niet heeft willen bekennen, maer alles geloochent. Des tot nader gelegentheijt bij provisie in apprehentie gesloten is.

Hebben vandage oock bij placcaet den volcke affgelesen, hun voor 'tweghloopen te wachten⁵ op pene⁶ als tegen de overloopers is gestatueert⁷, ende d' ondeckers van eenige comploitere⁸ ofte voorgenomen verraedt te vereeren⁹ met 50 gulden die schuldigh is, nevens vrijdom van straffe, ende de onschuldige eens sooveel, nevens advancement tot 't eerste vacante offitie¹⁰, etc., als breder bij 't selve onder dato in 't placcaetboeck is te sien^(k).

Snachts heeftet vrij hard geregent.

26 do., met onstuymige N.Westelijcke winden tot weijnigh vorderinge van ons werck. Ende begond 't volck al vrij te murmeren over den continuelen moeilijcken arbeit aen de fortificatie ende ompsitten der landerijen, insgelijx mede over 't schaffen¹¹, vermits de stockvis op is, ende dienthalven somtijts een dagh verbij gaet als geen versse vis can gevangen worden, dat bij manquement van dien maer twee mael daeghs, namentlijck smorgens gort ende savonts erten, coste geschafft worden; oock dat vandage, gelijk noch eens¹² geschiet is, ende nootsaeckelijck (geen scheepen uijt 't patria van de Meij-tijt¹³ verscheijnende) meer sal moeten gebeuren, een vleijs- ofte speckdagh met versse vis off gevogelte verspaert¹⁴ wort, om do. victualie (over de helft al geconsumeert sijnde) wat te doen strecken, alsoo met¹⁵ vleijs ende speck (geen scheepen tusschenwijle uijt 't patria off beesten van d' inwoonders becominge) tot d' arrive¹⁶ van de retourvloote uijt India niet sullen¹⁷ *70 cunnen strecken, ende noch veel min met erten ende gort, daer ten alderuijterste niet langer als noch twee maenden mede toe cunnen, ende met brood oock 't rantsoen op 3 lb. sweex¹⁸ sullen moeten verminderen - van allen 't welcken hunlieden (sooveel behooren te weten) hebben onderricht gedaen ende voor dees tijt noch te vreden gestelt, mitsgaders met eenen¹⁹ voorgelesen eenige notable poincten uijtten generalen articulbrieff^(l), hoedanigh ijder eer- ende eedtshalven schuldigh is (aengaende de

1. oproepende.
2. aangevoer: van die ww. *beleggen*. Kyk WNT II, 1698, maar ook 1703.
3. op te pas (dat hulle nie wegloup nie).
4. straf.
5. in die verordeninge bepaal.
6. Sic. Vir *comploterie*, komplottery.
7. skenk, beloon.
8. pos, betrekking.
9. voedselvoorsiening.
10. *noch eens*, tevore reeds.
11. afvaart gedurende Mei voorafgaande.
12. uitgespaar.
13. Lees *arrivement*, aankoms.
14. (*de*)s weeks, per week.
15. *met eenen*, terselfdertyd.

rantsoenen van eeten ende drincken) nae tijts ende saecks gelegentheit d' ordre bij de opperhooffden beramende¹ te submitteeren², ende echter sonder tegensprecken aen Compagnies fortificatien ende andere nodige saecken te arbeijden, mitsgaders wachten ende tochten waer te nemen, sodanigh ende waer sulcx de nooth ofte gelegentheit des tijts is vereijsschende.

Ende alsoo van sodanige murmeringhe nootsaeckelijck ijmant roervinck³ is, hebben ons beste gedaen sulcken persoon na te vorssen, ende ten dien eijnde den aenbrenger belooft 2 kannen wijn ende sijn naem te verswijgen, om sodanigen opreuijter sijn verdiende straffe te doen ontfangen. Item, willen hopen den Almogende ons haest secours⁴ sal laten toecomen, 't zij met scheepen uijt 't patria off beesten, etc., van d' inwoonders, alsoo 't gewas van wortelen, rapen, cool, etc. noch te onlanghs in d' aerde is geweest om vrucht tot voetsel van te genieten, doende tusschen wijle dagelijx ons beste om vis te vangen met de zegen, maer wil juijst altijt niet evenwel gelucken, want gister omtrent 100 cleene steenbrassem ende soo⁺ veel herders⁵ als een haringh groot hebben gevangen, daer pas⁶ 2 daegen smiddaghs van cunnen schaffen. Ende heden weder uijt visschen sijnde geweest, *70v hebben gansch niet gevangen, echter doen ons beste 't volck goeden moet te geven om in den arbeit soo weijnigh⁷ als mogelijk te doen. Edoch, soo de murmeratien hoger beginnen te lopen, sal 't in consideratie comen om hun daghgelden boven hun bedongen gagie⁸, toe te leggen, wel verstaende soo wij bij non parette⁹ van scheepen in 't schaffen ende rantsoenen per manquement van victualie verminderen moeten. Idem, willen Godt de Heere bidden dat het bijtijts versien sal. 't Geeft ons geen cleijn bedencken wegen 't weghlopen van vooraengetogen¹⁰ personen datter misschien meer aen vast sijn, ende wel ijs vreemts¹¹ in den sinne hebben; des wij oock de wachten verdubbelt hebben, ende de ronden¹² cort op den anderen snachts van vertroude persoonen (soo wij altoos¹³ meenen) laten waernemen ende scherpe ondersoeck doen nae alle conspiratien ofte complottien <sic> onder 't volck, om meerder ongemack soo veel doenlijck voor te comen. Waertoe ons den Albestuijder sijn hulpe wil bijvoegen. Amen.

Ondertusschen wert ons aengedient dat eene Harmen Vogelaer van Lubeek, adelborst alhier bescheijden, de roervinck wegen 't schaffen ende murmeratie, etc., soudon sijn, waernae scherp lieten vernemen, ende verscheyde attestatien^(m) beleggen¹⁴, om denselven (eerst met goede pampieren wel gewapent sijnde¹⁵) op te verhooren ende wijders te doen wat de nooth ende gelegentheit van saecken sal coomen tot meeste ruste te vereijsschen.

1. beraamd.
2. onderwerp.
3. opruier, aanstoker.
4. hulp, redding.
5. harders.
6. slegs.
7. ?!
8. vasgelegde loon. Woorden soos *gagie*, *bagagie*, *bosschagie* toon die oorgang van slot-e tot -ie reeds in Van Riebeeck se tyd. Vgl. Kloeke: *Herkomst*, pp. 131 vlg.
9. *non parette*, nieverskyning.
10. tevore genoemde.
11. vreemds, verdags.
12. rondgange, rondewagte.
13. ten minste.
14. Vgl. noot 2 o.d. 25/9/1652.
15. d.w.s. *wij eerst....gewapent sijnde*.

middagh ende avont aff lieten schaffen¹; ende ordre gaven om morgen middagh ende avont mede te doen, in plaets van speck ende erten, om deselve wat te strecken, namentlijk elcke mael voor al 't volck stijff 300 stux herders, waerbij ijder man ten naesten bij 3 vissen, meest een voet langh, mochten gebeuren²; ende alhoewel dit wat tegen 't volckx sin was, lieten 't echter soo voortgaen, soo om, als geseijt, onse Nederlantsche victualien te langer te doen strecken, alsoock om te laten blijcken dat geen wet van de gemeene man wilde gestelt sijn, etc.

Intrum³ hebben meer aengetogen⁴ Pieter Brackenier weder verhoort ende g'examineert, die niet meer als voor desen wilde bekennen, onaengesien d' attestatien tegens hem beleijt⁵; des sijn saeck weder tot morgen is uitgesteld.

Eindnoten:

- (a) Oor Van der Laeck se oortreding en verhoor sien C. 1: *Resolutiën, Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 17-18; C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 1-5; en C.J. 1: *Criminele en Civiele Regtsrolle*, 1652-1673, pp. 1-6. Almal in K.A. Uit hierdie stukke blyk o.a. dat in die plek van Van der Laeck as korporaal voorlopig aangestel is Paulus Petkov van Danzig. Op 1 Januarie 1653 is Van der Laeck egter weer in sy amp herstel. Sien *Dagverhaal* onder hierdie datum.
- (b) Hierdie 'fraise sanbailj', wat aan die oostelike kant van Robbeneiland lê (min of meer teenoor die huidige Bloubergstrand), was die aangewese aanloopplek op die oop, onbeskermdde kus van die eiland. Later is 'n huisie daar gebou en 'n waterput gegrawe, en ons kry weer dikwels verwysings na 't sandbailjken'. Sien kaart no. 30, K.A. Veel later, onder die Engelse bewind, het dit die naam *Murray's Bay* gekry.
- (c) 'Moscovien', d.i. Rusland. In die sestiende eeu het die Engelse *Muscovy Company* heelwat traan aan die kuste van Rusland versamel, maar die Nederlanders het die Engelse later uit die Russiese handel verdrywe. Vgl. Williamson: *A Short History of British Expansion*, I, pp. 86-91 en 233.
- (d) Vir Van Riebeeck en sy mense moes dit verrassend gewees het om hierdie jaartalle op die bome te sien en aldus uit te vind dat ander blankes alreeds só lank vóór hulle daar was. Dit is moeilik om met sekerheid te sê wie die jaartalle op die bome uitgesny het, maar daar is in elk geval verskeie moontlike mense: in 1604 was bv. Steven van der Hagen met 'n groot vloot in die Kaapse waters; in 1620 het die Engelse seevaarders, Andrew Shillinge en Humphrey Fitzherbert in Tafelbaai aangekom en 'n hele aantal Nederlandse skepe hier aangetref (sommige van die gesagvoerders van die skepe het ook verklaar dat hulle die land in die omgewing verken het); en in 1622 het weer 'n ander Engelsman, kapt. Johnson, Tafelbaai besoek. Vgl. Theal: *Hist. of S.A. before 1795*, I, pp. 352-353, 369-371 en 373-374.
- (e) Dit is klaarblyklik die Liesbeekrivier.
- (f) Die Amstel, bekende Hollandse riviertjie wat in Amsterdam in 'n hele paar kanale of gragte opgesplits word en aldus in die IJ uitmond.
- (g) Die moontlikheid van Chinese tuinbouers en blanke vryburgers is reeds op 21 en 27 April geopper. Sien aldaar.
- (h) Dié twee persone was Jan van Leyden en Michiel Gieve. Sien hulle vonnisse, C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 7-8. K.A. Michiel Gieve (van Stralsund) is egter, volgens mededeling in die *Dagverhaal*, op 5 Desember 1652 reeds weer as 'geweldiger' aangestel. Sien aldaar.
- (i) Vgl. C. 1: *Resolutiën, Raad van Politie*, 1651-1663, pp. 18-20. K.A.
- (j) Sien in hierdie verband die verklaring van Willem Gerritsen en Teunisz. Pijl, C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, p. 7. K.A.
- (k) Sien die betrokke plakkaat in *Kaapse Plakkaatboek*, 1 (1652-1707), pp. 5-6.
- (l) Die Generale Artikelbrief was, soos Godée Molsbergen dit noem, 'n 'algemeen wetboek voor Compagniesdienaren' (*Jan van Riebeeck*, p. 225, Bylae XII). Dit het 'n verskeidenheid van
 1. daer desen middagh ende avont aff lieten schaffen, waarvan ons vanmiddag en vanaand te ete gegee het.
 2. mog te beurt val.
 3. interim, ondertussen.
 4. aangehaalde, genoemde.
 5. Vgl. noot 2 o.d. 25/9/1652.

voorskrifte bevat, bv. in verband met dissipline onder amptenare, godsdiens en godsdiens oefening, salarisse, partikuliere handel, rantsoene, wapens en skeepsinstrumente, testamente en goedere van oorledenes, en ede van amptenare. Daar is vyfkeer algemene artikelbriewe afgekondig: in 1601, 1634, 1658, 1672 en 1742, iedere keer met 'n geringe mate van wysiging en aanvulling. Jan van Riebeeck het in die onderhawige stadium (September 1652) begryplikerwyse die artikelbrief van 1634 gebruik. Die volledige teks daarvan is te vinde in Van der Chijs: *Nederlandsch-Indisch Plakaatboek*, 1602-1811, I (1602-1642), pp. 309-369.

- (m) Verklarings van Valentijn Lehman, Pieter Witsinck e.a., C. 326: *Attestatiën*, 1652-1665, pp. 9-11. K.A.
- (n) Vgl. verklarings van Brackenier en Jan Vis, C.J. 2952: *Confessiën en Interrogatoriën*, 1652-1673, p. 13. K.A.
- (o) Vgl. C.J. 780: *Sententies*, 1652-1697, pp. 9-10. K.A.
- (p) 'Hottento die wat Engels spreek' - Sien weer 7 April 1652, en noot h aldaar.
- (q) Die Dam, d.i. die bekende plein voor die Koninklike Paleis (die vroeë Raadhuis) in Amsterdam. 'n Uitvoerige geskiedkundige behandeling, tesame met afbeeldings van die Dam in die sewentiende eeu, is te vinde by Brugmans: *Geschiedenis van Amsterdam*, I, pp. 277-292 en 293; en II, pp. 267 en 325.

Volgende uitgawe...

Oktober 1652

Hoogtepunte om na uit te sien:

- Inspeksie van Houtbaai
- Besluit rakende ketels by Soutrivier
- Terugkeer van 4 drosters
- Dagboek deur hulle gehou
- Oorvloed van sout
- Aankoms van Saldanha Khoekhoen
- Drosters gevonniss
- Vrees vir Engelse kompetisie
- Aandete van Kaapse produkte voorberei
- Klanke van die baai
- Veehandel met Saldanha-boorlinge
- Kanon op walrus afgevuur
- Verslete toestand van kruiswaens

Ten slotte...

Jy het hierdie nuusbrief ontvang omdat jy in die persoonlike, besigheids- of skool netwerk van Rian Maartens is, jy geidentifiseer is as iemand wat potensieel geïnteresseerd is in the oorspronklike Europese nedersetting in Kaapstad, Suid-Afrika, jy is deur 'n vriend verwys of jy het by navraag aangedui dat jy hierdie nuusbrief wil ontvang. Wees gerus, jou informasie sal nooit met ander gedeel word nie!

Bron: Dagregister, Deel 1 (1651-1655)

Geredigeer deur D.B. Bosman en H.B. Thom (Geskiedenis Professor, Universiteit van Stellenbosch)

Jan van Riebeeck, *Dagregister, Deel 1, 1651-1655* (eds. D.B. Bosman en H.B. Thom)

Uitgewers: A.A Balkema, Kaapstad, 1952

Portret Bron: Rijksmuseum, Amsterdam

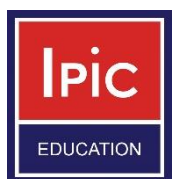
[Click here](#) to rather receive the English version of this newsletter.

Indien jy nie kan wag vir die maandelikse uitgawes nie en eerder al 3 volumes nou dadelik wil lees, kan jy die volgende skakels gebruik om die Engelse weergawe van die boeke aan te koop:

- <https://hipsa.org.za/e-books>
- www.amazon.com
- www.loot.co.za
- www.exclusivebooks.co.za

VRYWARING:

Ipic Education maak geen verteenwoordiging en gee geen waarborg ten opsigte van die akkuraatheid van die inligting in hierdie dokument nie en aanvaar geen aanspreeklikeheid vir enige foute, drukfoute of weglating hierin (hetsy nalatig of andersins). Ipic Education sal nie aanspreeklik gehou word vir enige verlies of skade hoegenaamd wat ontstaan as gevolg van enige persoon wat optree of weerhou daarvan om op te tree in terme van enige inligting vervat hierin. Alhoewel elke poging aangewend is om te verseker dat die hiperskakels wat hierin verskaf word, lewendig is ten tye van verspreiding, kan ons nie waarborg dat hulle sal werk nie as gevolg van menslike foute aan ons kant en veranderinge deur die gasheerwebwerf waarheen die skakels gemaak word.

Redaktrise: Marissa Knibbs

Tel: 021 975 2617

E-mail: marissa@ipicgroup.com